

BACKGROUND PAPER

Česká zahraniční politika: lidská práva, nebo ekonomické zájmy?

Pracovní skupina Zahraniční politika

PROGRAM O ČESKÝCH ZÁJMECH V EVROPĚ PRO
TALENTOVANÉ STUDENTY

Autoři:

EVA BRICHOVÁ, MICHAELA DUCHÁČKOVÁ, VILÉM JURÁNEK,
LUCIA KLINCOVÁ, PETRA SVOBODOVÁ, KRYŠTOF ŠŤASTNÝ, MATTI
TETŘEV

Editor:

JAKUB JANDA

Cílem tohoto analytického paperu je **zmapovat** veřejnou a odbornou diskuzi o směřování české zahraniční politiky **mezi hodnotami**, jakými jsou podpora dodržování lidských práv ve světě na jedné straně a primární podpora ekonomických zájmů na straně druhé.

Tento dokument je dílčím výstupem *Programu o českých zájmech v Evropě pro talentované studenty*. Bude sloužit jako podklad pro veřejnou debatu, kterou think-tank Evropské hodnoty pořádá 6. prosince 2012 v Praze.

Projekt “Evropské občanství začíná doma“ je finančně podpořen programem Evropské unie Mládež v akci.

Evropské hodnoty jsou think-tank, který přináší kvalifikované názory na zásadní společenská témata a pojmenovává české zájmy v evropských a globálních souvislostech.

Od roku 2005 usilujeme skrze výzkumné a vzdělávací aktivity o informovanou a důstojnou veřejnou debatu zaměřenou na úspěch České republiky ve světě. Nevyhýbáme se složitým a dlouhodobým problémům. Podporujeme taková řešení, díky nimž bude Česko a Evropa svobodnější, silnější a bezpečnější. Jsme nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou.

NAŠE TÉMATA	Zaměřujeme se na tematické oblasti, které považujeme za rozhodující pro budoucnost České republiky a její působení v Evropské unii.
ODPOVĚDNÉ VLÁDNUTÍ	Liberální demokracie založená na důstojné politické kultuře, dodržování pravidel dobré správy a aktivní účasti občanů.
SEBEVĚDOMÝ ZÁPAD	Pevné transatlantické spojení usilující o udržitelný světový řád stojící na vzájemném respektu s velmocemi jako je Čína, Indie a Rusko.
EVROPSKÁ INTEGRACE	Životaschopné společenství demokratických států umožňující prosperitu uvnitř a ochranu společných zájmů navenek.
VNITŘNÍ BEZPEČNOST	Zachování občanských svobod a společenské soudržnosti zabraňováním extremismu, rozvážnou imigrační politikou a účinnou integrací menšin.
VITÁLNÍ EKONOMIKA	Svobodné podnikání podporované svižnou byrokracií, průhledná a férová soutěž o veřejné zakázky, dynamická exportní politika a důraz na úspory energie.

Vedle vlastní publikační činnosti - vydávání odborných monografií, studií, doporučení, glos a komentářů pro média - pořádáme semináře, konference a školení pro odbornou a širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli a studenty.

OBSAH

1. Česká zahraniční politika - dilema mezi lidskými právy a ekonomickými zájmy	4
2. Česká zahraniční politika a její lidskoprávní charakter	5
3. Názorové proudy v české veřejné debatě – hodnotová zahraniční politika versus ekonomické zájmy	7
4. Pohled do Polska a na Slovensko, širší rozměr problematiky	8
a skandinávské řešení	8
5. Vývoj české veřejné debaty o dilematu mezi lidskými právy a ekonomickými zájmy v zahraniční politice po roce 1990	10
6. Sporné otázky	13

EXECUTIVE SUMMARY

Podpořit potlačované aktivisty za lidská práva nebo se raději „dívat jinam“ v obavách, že klesne obchodní bilance s danou zemí? Tak by se asi daly obecně charakterizovat dva proti sobě stojící názorové tábory. Zástupci jedné strany kladou důraz na dodržování základních práv a svobod za každou cenu a bojují proti všemožným formám totalitních režimů, druzí hájí národní suverenitu a raději by se do vnitřních záležitostí obchodních partnerů nevměšovali.

Česká zahraniční politika je podobně rozpolcená. Mnohdy tak dává vzniknout trapným situacím, kdy její představitelé, neschopni domluvit se na jedné názorové linii, stojí každý na jiné straně názorového spektra.

Nepodílet se na obchodu se zeměmi s výrazným potenciálem růstu by z ekonomického pohledu nebylo moudré. Na druhou stranu, Česká republika jako signatář mnoha závazných mezinárodních smluv chránících lidská práva a svobody nemůže přehlížet často do očí bijící porušování lidských práv tamních obyvatel. K podobným debatám dochází i u našich sousedů. Například Polsko se jasně staví za podporu běloruských aktivistů bojujících proti režimu Alexandra Lukašenko. Slovensko oproti tomu svým silně „proruským“ postojem prosazuje ekonomické zájmy jako prioritní oblast své zahraniční politiky.

Česká veřejnost se vyslovuje pro podporu lidských práv nad ekonomickými zájmy. Znamená to, že jsme se posunuli do tzv. postmaterialistické společnosti, společnosti pro níž nehraje prim pouze pragmatická politika?

1. Česká zahraniční politika - dilema mezi lidskými právy a ekonomickými zájmy

Celkové obchodněpolitické klima, se kterým se setkávají české podniky na zahraničních trzích, je výrazně ovlivňováno zahraniční politikou ČR¹, nad jejíž koncepcí se naše politické špičky dlouhodobě nemohou shodnout. Exmplárním příkladem je chybějící konsensus nad otázkou skloubení priorit zahraniční politiky ČR - lidských práv a ekonomických zájmů.

Zásadní rozpor můžeme nalézt mezi našimi zájmy formulovanými v Exportní strategii ČR 2012 - 2020, kterou schválila vláda ČR dne 14. 3. 2012, dále mezi prioritními oblastmi pro transformační spolupráci² a hlubší podporu lidských práv. Z celkových dvanácti prioritních zemí pro export³ je u řady z nich dodržování lidských práv problematické (Irák, Turecko, Kazachstán, Mexiko, Vietnam...)⁴. Trhy těchto zemí však mají výrazný potenciál růstu. Z ekonomického pohledu by neúčast na obchodu s nimi z čistě lidsko-právních důvodů znamenalo pro ČR významnou finanční ztrátu.

Rusko i Ukrajina, jakožto dva největší státy v Evropě, skýtají řadu obchodních a investičních příležitostí pro uplatnění českých firem, které mají významnou konkurenční výhodu související s jejich dlouhodobou přítomností na trhu a znalostí místního podnikatelského prostředí.⁵ Zároveň však události nejen tohoto roku a výroční zprávy organizací jako Amnesty International⁶ nebo Human Rights Watch⁷ dokazují, že je obyvatelům Ruska odepírána vedle jiného i svoboda shromažďování a projevu. Na Ukrajině pak proběhl 2011 politický proces

¹ MACHKOVÁ, Hana, Eva ČERNOHLÁVKOVÁ a Alexej SATO. *Mezinárodní obchodní operace*. 5., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, 240 s. ISBN 978-80-247-3237-4.

² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Prioritní země a projekty transformační spolupráce*. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/index.html

³ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. *Prioritní země pro export* [online]. [cit. 2012-11-11].

Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/nove-prioritni-zeme-pro-export-3812.html>

⁴ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the world* [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z:

<http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>

⁵ CZECH TRADE. *Interaktivní exportní profil prioritních zemí: Ruská federace: Základní informace o teritoriu* [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-zemi-ruska-federace-19841.html#!&chapter=1>

⁶ AMNESTY INTERNATIONAL LTD. *Amnesty International Report 2012: The State of The World's Human Rights*. London, 2012. ISBN 978-0-86210-472-6. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/04_uvod/AMNESTY-REPORT-2012_EN.pdf

⁷ HUMAN RIGHTS WATCH. *World Report 2012: Events of 2011*. United States of America, 2012, 690 s. ISBN 978-1-60980-389-6. Dostupné z: <http://www.hrw.org/world-report-2012>

s Julijí Tymošenkovou a jejímu manželovi byl 6. 1.2 012 poskytnut azyl v ČR. Naše vláda také otevřeně podporuje disent v Bělorusku.

Na zasedání Rady OSN pro lidská práva 17. 9. 2012 poukázala ČR na stav lidských práv v Čínské lidové republice⁸, u našeho třetího největšího obchodního partnera od roku 2010 a zároveň druhé největší ekonomice světa. Přestože jsme si vědomi omezování svobod obyvatel Tibetu i persekuce vlastních občanů v rozsáhlých oblastech občanských i politických práv, ČLR nám nabízí nevyčerpané příležitosti díky rychlému růstu místní životní úrovně.

2. Česká zahraniční politika a její lidskoprávní charakter

Jedním z hlavních českých aktérů podporujících lidská práva v zahraničí je MZV ČR, přesněji řečeno jeho *Odbor lidských práv a transformační politiky*. Pomocí financování různých projektů se ČR snaží podporovat hlasy obránců lidských práv, zástupců široké občanské společnosti, nezávislých médií a činnost nevládních organizací (zde je možno jmenovat Evropské Rádio pro Bělorusko, Vzdělávací institut pro demokracii a občanskou společnost na východní Ukrajině, podpora fungování běloruského Domu lidských práv ve Vilniusu a další). Několik lidí z veřejného politického života se nadále pokouší navázat na odkaz Václava Havla. Politicky nejvýznamnějším z těchto lidí je současný ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg – díky němu je česká zahraniční politika stále postavená na humanitních hodnotách. Základem myšlení Václava Havla je odpovědnost každého jedince za dodržování základních lidských práv kdekoli na světě, vzájemné pochopení a tolerance různých světových civilizačních okruhů, vzájemný respekt různých tradic náboženství a aktivní boj proti všem projevům xenofobie a rasismu. Václav Havel výrazně apeloval na dodržování *Listiny základních práv a svobod* a vždy byl velkým bojovníkem proti různorodým formám totalitních režimů⁹.

Právě díky lidem jako Václav Havel a Karel Schwarzenberg je Česko velmi nakloněno poskytování azylu politickým vězňům a disidentům. Tuto agendu má na starosti ministerstvo

⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. 21. zasedání RLP - situace v jednotlivých zemích vyžadující pozornost RLP (bod 4) [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/podpora_lp_a_demokracie/lidska_prava_v_eu/index.html

⁹ KNIHOVNA VÁCLAVA HAVLA, Dostupné na <http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=7&id=4>

vnitřní ve spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí. V nedávné době získal azyl například: *Bohdan Danylyšyn* - ukrajinský exministr hospodářství z vlády bývalé premiérky Julije Tymošenkové, její manžel *Oleksandr Tymošenko* nebo bývalý kandidát na úřad běloruského prezidenta *Ales Michalevič*.

Za hlavního aktéra mezinárodní politiky v oblasti lidských práv je bezesporu považována OSN, která roku 1948 schválila *Všeobecnou deklaraci lidských práv* (při tehdejších hlasování se zdržely země jako Bělorusko, Ukrajina či Sovětský svaz) a na ní navázala desítkami právně závazných dokumentů v této oblasti a s nimi spojenými mechanismy jejich vymáhání. V evropském Štrasburku se pak nachází sídlo mezinárodní mezivládní organizace **Rada Evropy**, která v současnosti sdružuje 47 států (včetně Ukrajiny, Ruska, Moldávie, Gruzie, Arménie či Azerbajdžánu, avšak nikoliv Běloruska). Stěžejním dokumentem vydaným Radou Evropy je *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* (1950), na jejíž dodržování dohlíží *Evropský soud pro lidská práva*. Vedle toho existuje při Radě Evropy řada monitorovacích orgánů dohlížejících na naplňování úmluv bránících před mučením, diskriminací menšin, zneužíváním dat či porušováním lidských práv v oblasti zdravotnictví a biomedicíny.

Většina evropských zemí navíc může v rámci podpory lidských práv vůči třetím zemím využívat legitimitu **Evropské unie**. Samotná Evropská unie má tak v této otázce poměrně silný hlas, její rámcovou politiku lze najít v tzv. „Guidelines“¹⁰ pro řadu oblastí ochrany lidských práv. EU představuje nejen ekonomicky, ale i díky těmto postojům pro řadu zemí a jejich obyvatel obecně pro země v jejím okolí i jinde ve světě poměrně atraktivní „soft power“. Tím se postavení členských zemí EU včetně ČR a jejich oproti jiným velmocem pozitivní (i když oproti některým gestům a vyjádřením z Česka méně aktivistický), ale poměrně konzistentní postoj k ochraně lidských práv upevňuje i v globálním měřítku.

Další stěžejní organizací našeho regionu je **OBSE** - Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě, jejíž hlavní úloha je podpora při budování demokratických institucí, dodržování

¹⁰EU Human Rights Guidelines se dotýkají otázek trestu smrti, mučení a nelidského zacházení, lidskoprávního dialogu se třetími zeměmi, ochrany práv dětí a specificky i jejich postavení v ozbrojených konfliktech, obránců lidských práv, postavení žen a dívek i humanitárního práva a měli by s nimi proaktivně pracovat nejen zástupci orgánů EU, ale i jednotliví diplomaté členských zemí při své činnosti ve třetích zemích. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/human_rights/guidelines/index_en.htm

lidských práv a posilování občanské společnosti a právního řádu (členy jsou vedle Ruska, Ukrajiny i Běloruska i postsovětské země Střední Asie a také USA s Kanadou).

3. **Názorové proudy v české veřejné debatě – hodnotová zahraniční politika versus ekonomické zájmy**

Na jedné straně stojí ti, kteří kladou důraz na dodržování lidských práv v zahraničí, tzv. idealisté či „havlovci“. Kvůli ekonomickým zájmům dle nich nelze přehlížet nedodržování lidských práv ve světě. Jedná se především o bývalé blízké spolupracovníky Václava Havla, jakým byl například Michael Žantovský. Po počátcích v roli Havlova tiskového mluvčího a poradce působil jako politický ředitel jeho hradní kanceláře, později se stal senátorem a velvyslancem. V současnosti působí ve Spojeném království.¹¹ Právě Žantovského schůzka s dalajlámou se údajně stala rozbuškou aktuálních sporů ministra zahraničních věcí a premiéra v otázce lidská práva vs. ekonomické zájmy.¹²

Jak jsme již zmínili, v současnosti roli hlavního představitele Havlova odkazu v zahraniční politice představuje jeho bývalý kancléř, předseda TOP 09 a ministr zahraničních věcí od roku 2010 Karel Schwarzenberg.¹³ Jeho postoj je patrný v reakci na Nečasův projev ze září 2012, který označil za úlet a přebírání čínské propagandy.¹⁴ Schwarzenbergův pohled se projevuje i v koncepci zahraniční politiky, kde se konstatuje, že „za základní hodnoty ve svém zahraničněpolitickém působení považuje ČR nezczizitelnost přirozených lidských práv, obecné mezinárodní právo a princip vlády práva“.¹⁵ Do skupiny idealistů můžeme názorově řadit ještě například představitele Strany zelených nebo nevládní organizaci Člověk v tísni.

Na straně druhé stojí skupina, která klade větší důraz na podporu exportu resp. na neblahé důsledky přílišné podpory lidských práv pro české ekonomické zájmy. Ti jsou

¹¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR, Viz

http://www.mzv.cz/london/cz/o_velvyslanectvi/velvyslanec/velvyslanec_michael_zantovsky.html

¹² ČESKÁ POZICE, Více viz <http://www.ceskapozice.cz/domov/politika/aferu-s-dalajlamou-spiskal-zantovsky-dostal-za-%E2%80%9Ekartac%E2%80%9C>

¹³ Jeho postoj dle různých vyjádření v tisku sdílí také celá strana TOP 09, která se za svého ministra postavila např. v souvislosti s Nečasovým projevem.

¹⁴ LIDOVKY.CZ, Viz rozhovor s K. Schwarzenbergem pro Lidové noviny. Dostupné z:

http://www.lidovky.cz/schwarzenberg-necasuv-projev-je-ulet-prebira-cinskou-propagandu-ph8-/In_domov.asp?c=A120911_090635_In_domov_Pta

¹⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR, Koncepce zahraniční politiky České republiky, str. 5. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf

označování za pragmatiky či „klausovce“. Zde je třeba na prvním místě uvést již zmíněný Nečasův projev na Mezinárodním strojírenském veletrhu, kde premiér odsoudil adoraci dalajlámy a Pussy Riot, která poškozují české ekonomické zájmy.¹⁶ Nejvýraznějším politickým představitelem této skupiny ovšem je bývalý premiér a ministr financí, nyní prezident Václav Klaus, dlouholetý kritik postojů Václava Havla v zahraniční politice. Klaus hájí národní suverenitu, z čehož plyne jeho negativní postoj k vměšování se do vnitřních záležitostí ostatních zemí. Do této názorové skupiny je třeba zařadit i Klausovi nejbližší spolupracovníky – Ladislava Jakla a Petra Hájka. Mezi pragmatiky lze zařadit také představitele byznysu v Rusku, Hospodářskou komoru nebo Asociaci exportérů.

4. Pohled do Polska a na Slovensko, širší rozměr problematiky a skandinávské řešení

Debata o prosazování svých ekonomických zájmů v zemích, kde je otázka dodržování lidských práv diskutabilní, má svoje opodstatnění i v Polsku a na Slovensku.

V případě **Slovenské republiky** byla tato veřejná diskuze spojována hlavně s osobou bývalého premiéra Vladimíra Mečiara, kterého politika byla otevřeně proruská (provýchodní) a zahraniční politická a hospodářská orientace Slovenska následovala tento trend. První skupina sporu byla reprezentována kolem osoby bývalého slovenského prezidenta Michala Kováče a nevládních organizací. Na druhé straně stál bývalý premiér Vladimír Mečiar¹⁷ a investiční skupiny, které v Rusku viděly možný zisk. V souvislosti s proruskou orientací aktuálního premiéra Róberta Fica je Slovenská republika považována za „nejvíce proruskou zemi v Evropské unii“¹⁸ a prosazování ekonomických zájmů v Rusku je jednou z priorit jeho vlády. Proruskou stranu sporu představují i finanční skupiny, jako například J&T, která v roce 2007 vstoupila na ruský trh akvizicí banky Tretij Rim. Stranu podpory lidských práv dnes představuje hlavně organizace Pontis.

¹⁶ Část Nečasova projevu viz http://byznys.lidovky.cz/necas-podpora-pussy-riot-ci-dalajlamy-skodi-exportu-fys-firmy-trhy.asp?c=A120910_181740_ln_domov_sk

¹⁷ WLACHOVSKÝ, M.: Zahraniční politika, in: Bútora, M., Hunčík, P. (ed.): Slovensko 1995: Súhrnná správa o stave spoločnosti, Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho 1996, s. 27 – 44.

¹⁸ CZECH NEWS AGENCY: Fico's Slovakia will be most pro-Russian EU state - Russian press.

Europe Intelligence Wire | March 12, 2012. Dostupné z WWW: <http://www.accessmylibrary.com/article-1G1-282934871/fico-slovakia-most-pro.html>.

V případě **Polska**, které má velice specifické vztahy hlavně s Ruskem a Běloruskem, je nezbytné zmínit vysoký počet seminářů a diskuzí, které se věnují právě otázce podpory lidských práv a ekonomických zájmů, které Polsko v Bělorusku prosazuje.

Polsko jednoznačně vidí svou roli v obhajování zájmů běloruské opozice a vytváření podmínek pro její existenci. Ekonomické zájmy v tomto případě jednoznačně nejsou chápány jako priorita, polská veřejnost upřednostňuje postavení zástance dodržování lidských práv. Polský denník Rzeczpospolita¹⁹ také zveřejnil seznam podporovatelů běloruské opozice, kteří se staví proti polským investicím v zemi.

Otázka Ruské federace je v Polsku pořád velmi diskutabilní a je i dnes předmětem veřejné diskuze a sporu. Na straně ekonomických zájmů stojí například finanční skupina Penta, která od roku 2007 působí na polském trhu a má vliv i na politické scéně. Zástupce Penty Slav Bochkarev mluví o ambiciózních plánech investic v Ruské federaci²⁰. Na straně lidskoprávních zájmů stojí v Polsku mnohé organizace nebo aktivisté, jako například Rafał Kownacki.

Konkrétním příkladem pro Českou republiku v této oblasti mohou být **země Skandinávie**. Jejich zahraniční politika efektivně kombinuje ochranu lidských práv a podporu konkurenceschopného ekonomického prostředí hlavně v oblasti bývalého Sovětského svazu. Projekty jako například Human Rights House Foundation²¹, nebo Norwegian Helsinki Committee²² se zaměřují zejména na podporu demokratického vývoje prostřednictvím podpory nezávislých organizací, médií a institucí. Tato forma politiky je vnímána velmi pozitivně, protože stojí na demokratických hodnotách, ale zároveň nepřímo buduje prostředí pro budoucí efektivní ekonomickou spolupráci.

¹⁹ ALEKSANDROV, Andrei: Poland sponsored Belarusian opposition – report. Rzeczpospolita 26 October, 2012. Dostupné z WWW: <http://rt.com/politics/poland-belarus-opposition-sponsorship-310/>

²⁰ PENTA PRESS RELEASE, 18. 05. 2009, Moscow, Dostupné z WWW: <http://www.pentainvestments.com/press-releases/older/investment-plans-of-penta-in-russia>

²¹ Konkrétní oblasti zájmu této organizace jsou dostupné na: <http://humanrightshouse.org/>

²² Konkrétní oblasti zájmu této organizace jsou dostupné na: <http://www.nhc.no/en/>

5. Vývoj české veřejné debaty o dilematu mezi lidskými právy a ekonomickými zájmy v zahraniční politice po roce 1990

Po skončení studené války a po vytvoření samostatného státu začala Česká republika aktivně podporovat lidská práva ve své zahraniční politice, což bylo způsobeno jak vnitřními (např. disidentská tradice), tak i vnějšími faktory („návrat do Evropy“)²³. Dle Waisové je v rámci české společnosti patrná nejen velká obliba, avšak i aktivní podpora lidských práv a demokratických hodnot. A to především v generaci mladých městských intelektuálů, kteří se aktivně zapojují do mezinárodních akcí na jejich podporu. Za zmínku stojí například účast v kampani „Vlajka pro Tibet.“²⁴ Jak zmiňuje Waisová, podpora lidskoprávních témat je však pro některé skupiny české společnosti výrazem politického kýchče. Nelze tak vždy mluvit o reprezentaci vnitřních hodnot²⁵. Je zřejmé, že podpora lidských práv ve světě, a to nejen ze strany našeho státu, bývá mnohdy selektivní a netýká se všech států světa se špatným stavem dodržování lidských práv. Často můžeme slyšet o potřebě podpory práv občanů Tibetu, avšak například mnohé africké země jsou v této souvislosti přehlíženy.

Jak je však zřejmé, i mezi českou společností převládají hodnoty podpory lidských práv nad ekonomickými zájmy. To vyplynulo i z ankety na serveru Mladé fronty E15, kde 77 % respondentů (z celkového počtu 1154) vyjádřilo nesouhlas s tím, že je třeba podporovat lidská práva, pokud nebrzdí ekonomické zájmy země²⁶. Za zmínku stojí též výzkum Eurobarometru v roce 2008, ve kterém 40 % dotazovaných zvolilo respekt vůči lidským právům za svou nejdůležitější hodnotu²⁷. V souvislosti s prosazováním lidských práv lze hovořit o posunu k tzv. postmaterialistické společnosti, pro kterou není tak důležitá pragmatická politika a logika výhodnosti²⁸.

²³ WAISOVÁ, Šárka. *Tíha volby: Česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*. Ústav mezinárodních vztahů, v.v.i.: Praha, 2011. ISBN 978-80-87558-99-3.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ KOSTLÁN, František. *Petr Nečas, ekonomismus a lidská práva exportérů*. Deník Referendum, 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.denikreferendum.cz/clanek/13924-petr-necas-ekonomismus-a-lidska-prava-exporteru>

²⁷ E15: *Spor o dalajlamu pokračuje: Jsem zděšen, reagoval Schwarzenberg*. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/spor-o-dalajlamu-pokracuje-jsem-zdesen-reagoval-schwarzenberg-913410>

²⁸ WAISOVÁ, Šárka. *Tíha volby: Česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*. Ústav mezinárodních vztahů, v.v.i.: Praha, 2011. ISBN 978-80-87558-99-3.

Lidskoprávní témata převažovala především v době prezidentství **Václava Havla**. I přesto, že dodnes tato témata hrají důležitou roli v rámci české zahraniční politiky a jsou formálně její součástí, jsme v poslední době ve veřejné debatě spíše svědky existence rozdílných pohledů ohledně směřování zahraniční politiky. Můžeme se setkat i s názory, že ČR jakožto země proexportně orientovaná by neměla podporou lidských práv ohrožovat své ekonomické zájmy²⁹, které se v poslední době dostávají do popředí. V této souvislosti je vedena diskuze o střetu podpory lidských práv a ekonomických zájmů ČR, která byla vyostřena projevem premiéra **Petra Nečase**, který se na strojírenském veletrhu v Brně letos v září vyjádřil, že podpora dalajlamy a Pussy Riot škodí českému exportu. Dle něj se jedná pouze o jakousi přechodnou záležitost. Diskuze, která se nyní vede, je známkou nejednotnosti v přístupu k této otázce³⁰. *"Musíme zabránit některým módním politickým projevům, které objektivně řečeno mají dopad do našeho exportu. Dovolil bych si zmínit dvě - umělé a falešné adorování takových záležitostí jako je ruská skupina Pussy Riot, něco, co je vrcholem nevkusy, v žádném případě to není něco, co symbolizuje svobodu a demokracii, přesto se část politiků nechá unést touto módní vlnou povzbuzovanou především novináři a má to potom dopad v konkrétních exportních teritoriích"*³¹.

Ministr zahraničí **Karel Schwarzenberg** (TOP 09) je však v opozici vůči premiérovi a tvrdí, že „je to úlet, ale hrozivý. Pokud má vláda pokračovat v takovém stylu, mám z jejího dalšího vývoje a osudu velké obavy... Jsem z toho zděšený.“³² Ministr průmyslu **Martin Kuba** (ODS) naopak prohlásil, že „zahraniční politika nemůže být odtržená od ekonomických zájmů“³³. Můžeme se setkat i s názory, že podpora lidských práv není problém naší zahraniční politiky,

²⁹ KOPECKÝ, Josef: *Jsmo závislí na exportu, hájí Kuba distanc od dalajlamy i Pussy Riot*. iDnes.cz, 11. 9. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zahranicni-politika-nemuze-poskozovat-export-rika-ministr-kuba-px4-/domaci.aspx?c=A120911_111929_domaci_kop

³⁰ HUDEMA, Marek: *Radek Špicar: Čína kvůli podpoře Tibetu obchody s námi nezruší*. Hospodářské noviny, 14. 9. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-57484520-radek-spicar-cina-kvuli-podpore-tibetu-obchody-s-nami-nezrusi>

³¹ LIDOVKY.CZ: *Nečas: Podpora Pussy Riot či dalajlamy škodí českému exportu*. lidovky.cz, 10.9.2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/necas-podpora-pussy-riot-ci-dalajlamy-skodi-exportu-fys-/firmy-trhy.asp?c=A120910_181740_ln_domov_sk

³² DIVÍŠEK, Martin: *Schwarzenberg: Rozsudek nad Pussy Riot je velice smutný*. deník.cz, 17. 8. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/mzv-vyjadriilo-nad-rozsudkem-pro-pussy-riot-hluboke-znepokojeni-20120817.html

³³ KOPECKÝ, Josef: *Jsmo závislí na exportu, hájí Kuba distanc od dalajlamy i Pussy Riot*. iDnes.cz, 11. 9. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zahranicni-politika-nemuze-poskozovat-export-rika-ministr-kuba-px4-/domaci.aspx?c=A120911_111929_domaci_kop

avšak spíše naše nečitelnost, kdy je naše zahraniční politika nepředvídatelná a nejednotná.³⁴ Podpora a protest proti uloženému trestu členkám punkové skupiny Pussy Riot, které v únoru 2012 uskutečnily protestní happening v moskevské Katedrále Krista Spasitele, jež byl následně kritizován ze strany prezidenta Vladimíra Putina i pravoslavné církve a vedl k jejich trestnímu stíhání, se v České republice projeví z řad nejen umělců, akademiků a občanské společnosti, ale i ze strany politických činitelů. Podle ministra zahraničí Karla Schwarzenberga je výsledek soudního procesu s členkami skupiny velice smutný. Nepřiměřený přijde také stínovému ministrovi zahraničí z ČSSD **Lubomíru Zaorálkovi**³⁵. Střet mezi podporou lidských práv a ekonomickými zájmy byl patrný i letos v březnu, kdy v rámci kampaně na podporu Tibetu vyvěsilo na 400 českých radnic vlajku Tibetu³⁶, avšak například město Jablonec nad Nisou vlajku nevyvěsilo, neboť se obávalo ohrožení dodávek bižuterie do Číny³⁷. Stejně tak jednalo i město Ostrava. Ekonomické zájmy tak jasně převládly nad podporou lidských práv³⁸.

Další ukázkou podpory lidských práv v zahraničí reprezentuje například vztah k současnému politickému dění na Ukrajině. Bývalá premiérka Julia Tymošenková si ve vězení odpykává sedmiletý trest za to, že podepsala pro Ukrajinu údajně nevýhodnou smlouvu o dodávkách ruského plynu. Západ tvrdí, že rozsudek nad ní byl politicky motivovaný. Prezident **Václav Klaus** zrušil cestu na summit prezidentů střeoevropských zemí, který se konal v polovině května 2012 na Ukrajině³⁹. Ministerstvo vnitra udělilo v lednu tohoto roku azyl manželu Tymošenkové Oleksandrovi, který v ČR již několik let podniká. Ministr zahraničí Karel

³⁴ HUDEMA, Marek: *Radek Špicar: Čína kvůli podpoře Tibetu obchody s námi nezruší*. Hospodářské noviny, 14. 9. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-57484520-radek-spicar-cina-kvuli-podpore-tibetu-obchody-s-nami-nezrusi>

³⁵ DIVÍŠEK, Martin: *Schwarzenberg: Rozsudek nad Pussy Riot je velice smutný*. deník.cz, 17. 8. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/mzv-vyjadriilo-nad-rozsudkem-pro-pussy-riot-hluboce-znepokojeni-20120817.html

³⁶ DOSTÁL, Vratislav: *Přes čtyři sta radnic vyvěsilo vlajky na podporu Tibetu*. Deník Referendum, 9. 3. 2012 [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.denikreferendum.cz/clanek/12746-pres-ctyri-sta-radnic-vyvesilo-vlajky-na-podporu-tibetu>

³⁷ IDNES.CZ: *Jablonec nevyvěsíl vlajku Tibetu, ohrozil by dodávky bižuterie do Číny*. iDnes.cz, 10. 3. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/jablonec-neyvyvesil-vlajku-tibetu-ohrozil-by-dodavky-bizuterie-do-ciny-1mj-domaci.aspx?c=A120310_1746455_liberec-zpravy_jog

³⁸ LESKOVÁ, Ivana: *Ostravský primátor se bojí hněvu Číny, tibetskou vlajku znovu nevyvěsí*. iDnes.cz, 17. 2. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://ostrava.idnes.cz/ostravsky-primator-se-boji-hnevu-ciny-tibetskou-vlajku-znovu-neyvyvesi-1am-ostrava-zpravy.aspx?c=A120217_1734819_ostrava-zpravy_jog

³⁹ ŠTĀSTNÝ, Jiří: *Klaus kvůli Tymošenkové nepojede na Ukrajinu, o bojkotu mluví i EU*. iDnes.cz, 30. 4. 2012. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/klaus-kvuli-vezneni-tymosenkove-zrusil-cestu-na-ukrajinu-pn8-domaci.aspx?c=A120430_073952_domaci_js

Schwarzenberg připustil, že azyl pro Tymošenka může mít vliv na diplomacii. *"Je zajisté možné, že to poznamená vztahy s Ukrajinou. To, zda ochladnou, bude záležet na Ukrajincích"*. Stejně tomu bylo v případě udělení azylu pro bývalého ukrajinského ministra hospodářství Bohdana Danylyšyna, stíhaného pro zneužití služebního postavení⁴⁰. K vyostření česko-ukrajinských vztahů přispělo i vypovězení dvou českých vojenských přidělců ambasády v Kyjevě a následné vypovězení dvou pracovníků ukrajinského velvyslanectví v Praze v květnu 2012⁴¹.

6. Sporné otázky

- Je dobré ztratit odkaz Václava Havla jen za cenu lepší ekonomické bilance?
- Lze položit na stejné misky vah lidská práva a rozsah exportu demokratické země?
- Jde o peníze „až na prvním místě“?
- Co stojí v hodnotovém žebříčku výš – čistý ekonomický kalkul či názorová sympatizace s aktivisty bojujícími za lidská práva?
- Jak se proměnilo vnímání lidských práv po projevu Petra Nečase, že „byznys je důležitější než lidská práva“?
- Existuje vůbec možnost, že Česká republika bude dávat přednost ekonomickým zájmům na úkor otázky lidských práv?
- Není nenaplnění obchodních zájmů často omylem spojováno s nevhodně prezentovaným zájmem o porušování lidských práv?
- Je česká zahraniční politika konzistentní tak, aby se dalo razit jednu názorovou linii?
- Kolik stojí české podnikatele projev o morální podpoře Pussy Riot či dalajlámy? Má Česká republika „na to“ takto vystupovat?
- Jak co nejvíce objektivizovat kritéria, která stanoví, že země dodržuje/porušuje lidská práva?

⁴⁰ VÁLKOVÁ, Hana a Lukáš WERNER: *Manžel ukrajinské premiérky Tymošenkové dostal v Česku azyl*. iDnes.cz, 6. 1. 2012 [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/manzel-ukrajinske-expremierky-tymosenkove-dostal-v-cesku-azyl-ps9-/domaci.aspx?c=A120106_072453_domaci_wlk

⁴¹ PROCHÁZKA, Jakub: *Ukrajina vyhostila údajně české špióny. Prý se mstí za Danylyšina*. zpravy.tiscali.cz, 13. 5. 2011. [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://zpravy.tiscali.cz/ukrajina-vyhostila-udajne-ceske-spony-pry-se-msti-za-danylysina-81380>

- Jaké konkrétní aktivity na podporu pronásledovaných osob kvůli lidským právům probíhají v České republice?
- Můžeme ukazovat svým rozpolceným postojem jistou nešikovnost na poli mezinárodních (ekonomických) vztahů?
- Stane se Česká republika „surově“ ekonomicky orientovanou, nebo bude nadále prostor klást důraz na morální a humanitní hodnoty?
- Je vlastně důvod domnívat se, že podpora lidských práv je v nerovnováze s ekonomickými vztahy?
- Škodí českým podnikatelům rozpolcenost a nejednotnost názorů na tuto problematiku v České republice?